

Hódi Sándor

Zárszó

Nem kívánom összegezni az itt elhangzott előadásokat, hiszen az idő rövidege miatt maguk az előadások és hozzászólások is egy-egy problémakör összegezései voltak.

Annak ellenére, hogy a felettebb fontos kérdéskörrel is csak érintőlegesen foglalkozhattunk, a tanácskozást eredményesnek és sikeresnek tartom, ha úgy tetszik, úttörő jellegűnek, hiszen az egész térség szellemi-politikai állapotát minősíti, hogy itt Tóthfaluban, és nem valamelyik tudományos akadémián került sor először Jugoszlávia létrehozásával és széthullásával kapcsolatos okok és következmények megbeszélésére.

Sokan azt tartják, hogy a szellem, a gondolat mindig előtte jár a történéseknek. Ha ez így van, akár bizakodóak is lehetünk, hiszen ma itt a múltat idéző és a jövőbe tekintő szellemnek valamiféle jelenése volt. Számomra mindenesetre frissítő, felemelő szellemi élményt jelentettek az itt elhangzott előadások és hozzászólások.

Érdekes volt Jeszenszky Géza előadását hallgatni, aki szerint balítéletek okozták az ország széthullását. Szólt az Osztrák-Magyar Monarchia és Jugoszlávia széthullásával kapcsolatban kínálkozó történelmi párhuzamokról, azokról a mulasztásokról, amelyek döntőnek bizonyultak a történelem alakulása szempontjából. Lehetséges, hogy ha az 1868-ban elfogadott nemzetiségi törvény helyett más, a nemzeti kisebbségek igényeit szem előtt tartó törvényt hoztak volna,

minden másként alakul. De arra is mérget vehetnénk, hogy ha a szerbek kevésbé erőszakosak, s nem kívánják saját akaratukat minden eszközzel más népekre kényszeríteni, Jugoszlávia ma is állna. Az egységes, homogén nemzetállam fikciójától más szomszédos népek sem tudnak szabadulni. Pedig, ahogyan a közmondás tartja: “Aki sokat markol, az keveset fog”. Azok az országok, amelyekben a többségi nép nem kíváncsi más népek véleményére, pusztulásra vannak ítélve. Jóleső érzéssel hallgattuk Jeszenszky Géza fejtegetéseit az autonómiára vonatkozóan. Az autonómiák megoldást jelenthetnek az etnikai konfliktusokra. A mesterséges államok fennmaradásának (és melyik állam nem az?), föltétele, hogy az ott élő népek jól érzék magukat.

Major Nándor előadását hallgatva újra éltük azokat a vészterhes napokat, amelyek megpecsételték az ország sorsát. A széthullás szerinte akkor kezdődött, amikor a főhatalom képtelen volt érvényt szerezni akaratának. Az is lehetséges azonban, hogy a jugoszláviai integráció történelmi szerepe lejárt. Újra kellett volna gombolni a kabátot, amire azonban a szerbek nem hajlottak. Major Nándor szerint Dobrica Čosićnak, a „szerbek atyjának”, jelentős szerepe volt abban, hogy a délszláv népek konföderációja helyett a szerb földek integrációjának, Nagy-Szerbia létrehozásának a gondolata került előtérbe, ami szükségképpen vérontáshoz vezetett. Čosić sugallta Miloševićnek, hogy Szlovéniát és Horvátországot rekesszék ki Jugoszláviából, mert így a szerbek könnyebben elbánnak a többiekkel. Major Nándor ugyanabban látja az ország széthul-

lásának okát, mint Jeszenszky Géza: a szerbek azzal játszották el esélyeiket, hogy föderatív állam helyett homogén nemzetállamot kívántak létrehozni.

Jugoszlávia sorsa azért foglalkoztat bennünket, mert a az első világháború után idecsaptak félmillió magyart. Mi lett ezeknek a sorsa? Hogyan hatott az impériumváltás a délvidéki magyarság társadalmi szerkezetének alakulására? Valamennyien érdeklődéssel hallgattuk Sajti Enikő idevonatkozó előadását, amely sok megszívlelni valót kínál számunkra mai helyzetünkre vonatkozóan. Mindenekelőtt azt kellene felismernünk és tudatosítanunk, hogy nemzeti (kényszer)közösségünk felemelkedésének legfőbb akadálya a délvidéki magyar szellemiség hiánya. A magyar szellemiség hiánya miatt a magyarság képtelen kollektív érdekeinek a megjelenítésére és hatékony képviselésére. A szerbek persze jól tudták mit és miért tesznek: a magyar értelmiség és középosztály többszöri lefejezése pusztítóbb volt, mint a szőnyegbombázás. Ennek az értelmiségnek és középrétegnek a hiányát nyögjük valamennyien. Persze, talán ennél is jobban hiányzik az a 168 bank, ami az impériumváltással szerb kézre került.

Varga Imre új szempontokat fölvető előadása számos bizakodó, előremutató gondolatot tartalmazott a helyzet rendezésére vonatkozóan. Ennek ellenére ő is úgy látja, hogy a Balkánon az etnikai válság még nem jutott nyugvópontra, a konfliktust lezáró békekonferenciától még messze vagyunk. Az anyaország szerepvállalásával és a magyar érdekek érvényesítésére vonatkozó meglátásaival bár nem mindenki értett

egyed, de mindenképpen frissítően hatott álláspontjával a konferenciára.

Balla-Lajos Laci hozzászólásából kitűnt, hogy az egykori Jugoszlávia széthullásának utórezgései tovább tartanak, a folyamat Szerbia és Crna Gora államszövetségének létrehozásával még korántsem zárult le, aminek - többek között - személyi okai is vannak. Konkrét példákkal szolgált az államügyek intézésében tapasztalható mulasztásokra és melléfogásokra.

Matuska Márton, aki szerint itt derült ki, hogy alig-alig tudunk múltunkról és magunkról valamit, Jugoszlávia széthullásával kapcsolatban adósak maradtunk a szükséges következtetések levonásával, elmulasztottuk a jövőnket meghatározni, ezért haladéktalanul hozzá kellene fogni valamilyen stratégia kidolgozásához.

Zárszavamat én is Jeszenszky Géza reflexiójával szeretném zárni. Ahhoz, hogy a magyarság fennmaradjon, nemcsak pénzre, folklórra, egyesületekre van szükségünk, hanem koncepcióra is. Valamint arra a bizonyos, Sajti Enikő által megfogalmazott, mindannyiunk által hiányolt magyar szellemiségre.

Köszönöm az előadóknak, hogy megosztották velünk gondolataikat, önöknek pedig kedves vendégeinknek a megtisztelő figyelmet.

Ezzel a tanácskozást bezárom.